

Vajda Lászlóné

1848-49 ZALAI KRONOLÓGIÁJA

(Részletek)

1848

Március 15. A *Zalaegerszege*n tartott megyei közgyűlésen felolvasták a két zalai országgyűlési követ, Tolnay Károly és ifjabb Csúzy Pál jelentését, amelyben beszámoltak a *pozsonyi* diétán történt eseményekről. A közgyűlés résztvevői örömmel üdvözölték Kossuth március 3-i felirati javaslatát. Követeiknek küldött utasításukban szorgalmazták, hogy követeljék a cenzúra eltörlését, a sajtószabadságot, a népképviselési rendszert és a magyar hadsereg országon kívüli dinasztikus célok érdekében történt felhasználásának megtiltását, valamint a magyar vezényleti nyelv bevezetését a magyar ezredeknél. Azt is javasolták, ha a főrendiház megakadályozná a felirat király elé jutását, a rendek táblája (alsótábla) külön követséggel vigye fel azt a királyhoz. Újból tiltakozott a megye az adminisztrátorok ellen, kérte elmozdításukat. A megyegyűlés Deák Ferenc Pozsonyba küldését javasolta. Elhatározták, hogy az alispán vezetésével felkeresik Deákot *Kehidán*, és felkérlik a követi teendők ellátására. Még tartott a közgyűlés, amikor megérkezett István nádor és az országos rendek üzenete: „pártszínezet” nélkül! Deák Ferenc megjelenését kívánják az országgyűlésen. Tolnay Károly magánleveléből - melyet Horváth János kamarás hozott Pozsonyból - értesültek a megyei közgyűlés tagjai az 1848. március 13-i bécsi forradalomról. E levél tartalmazta azt az üzenetet is, hogy mindkét zalai követ örömmel átadná helyét Deák Ferencnek.

Mivel a február 21-i felíratra nem kapott választ a megye a kancelláriától, úgy döntöttek, hogy nem fordulnak az adminisztrátorhoz, hanem maguk intézkednek, és április 1-re közgyűlést hívnak össze, hogy az elhunyt Kerkápoly István első alispán helyébe új alispánt válasszanak.

Keszthely városa este megtudta a pesti forradalom hírért az onnan hazatérőktől.

Március 19. *Nagykanizsán* a pesti események hírére nagyszabású tömegdemonstrációra került sor: az ifjak nemzeti színű karkardát tűztek a kalapjukra, letépték a sóház feletti kétfejű sast és magyar zászlókat raktak a helyére, átfestették a boltokon lévő Habsburg címereket. A városházára „Szabadság, egyenlőség, testvériség” feliratot helyeztek. Délután 16 órakor a felső templomnál gyűlést tartottak, ahol szónokok magyarították a lelkes tömegnek az új vívmányokat.

Március 20. *Nagykanizsán* reggel taracklövésekkel köszöntötték a napot, egy mozsár azonban szétrobbant és a III. osztályos gimnazista Taródy Lászlót halálra sebesítette. Ő lett a forradalom első zalai halottja. „Te Deum”-ot tartottak a felső templomban. *Kanizsa* város tanácsa kiáltványt adott ki, melyben örömet fejezte ki az országgyűlés addigi tevékenységével kapcsolatban. Az országgyűléshez címzett felíratban - pesti mintára - 12 pontban fogalmazták meg Albanich Flórián városbíró vezetésével a tizenháromezres város kívánságait. Ez csak 3 pontban tért el a pestitől: követelték a papi javak nemzeti javakká fordítását, a tanítói szabadság biztosítását és a szerencsejátékok eltörlését. A város 600 lakójának aláírásával ellátott kiáltványt az ország több városába is elküldték.

Március 24. *Keszthelyen* a Georgicon növendékei létrehozták tanáruk, Reischer Endre vezetésével a „Zala megyei önkéntes csapatot” (nemzetőrség) Vezetőik Kássa Lajos, Meleg Jenő és Szekovics Pál voltak.

Március 30. A Zala megyei közgyűlés az országos hatóságok rendeletei alapján - kihirdette a megye falvaiban az országgyű-

lés által már elfogadott, ám még nem szentesített törvényeket, így a cenzúra eltörlését, az új sajtótörvényt, a papi tized és az úrbéri viszonyok eltörlését, valamint a közteherviselésről szóló törvényt. Megválasztották a „megye belbékéjére felügyelő választmányt”, elnöke Csillagh Lajos másodalispán lett. E bizottság tett javaslatot az állandó bizottság tagjaira. Bizottságokat választottak, melyek tagjai a népek megmagyarázták az országgyűlésen hozott törvényeket. A megye felkérte a lelkészeket, hogy kövessenek el mindent a béke és a csend fenntartására.

- *Szilvagy* és *Horváti* község jobbágysai megtagadták a robotot.

Április 11. A Zala megyei közgyűlés felhívta a figyelmet, hogy azt, aki a törvényeket megsérti és mások tulajdonát veszélyezteti, keményen megbüntetik.

A közgyűlés arra utasította a megyei tisztviselőket, hogy az adminisztrátor leveleit olvasatlanul küldjék vissza.

Ezen az ülésen vált ismertté - az országgyűlési követek jelentéséből - a magyar minisztérium névsora. A zalai rendek nagy örömmel, éljenzéssel üdvözölték azt, hogy a király hajlandó *Pozsonyba* utazni és szentesíteni a törvényeket.

Május 8. A Zala megyei választmány népképviselési ülésen ismertette az áprilisi törvényeket. A *Zalaegerszege*n - a Megyeház előtti téren - tartott ülésre minden községből jöttek küldöttek. A népgyűlésen Baththyány Imre főispán elnökölt. Tolnay Károly követ beszámolt az országgyűlésen történetekről. Ekkor választották meg a kb. 1000 fős megyei Állandó Bizottságot (későbbiekben ÁB), mint a legfőbb végrehajtó hatalmat gyakorló testületet. A megye megköszönte Tolnay Károlynak és Csúzy Pálnak követi tevékenységét, külön Deák Ferencnek a törvényalkotásban kifejtett munkáját. A népképviselési választások előkészítésére a megyét 9 választókerületre osztották.

Május 9. - Az Állandó Bizottság a meghalt Kerkápoly István első alispán helyére Csillagh Lajos eddigi másodalispánt választotta meg. A másodalispáni széket pedig Horváth Vilmos foglalta el.

Május 16. Baththyány miniszterelnök elrendelte a tízezer főből álló „rendes nemzetőrség”, az első 10 honvédszászlóalj felállítását. Ide vagyoni korlátozás nélkül bárki beléphetett, felszerelésükről az állam gondoskodott. A 7. honvédszászlóalj toborzási területe *Vas, Zala* és *Sopron megye* volt. *Zalaegerszeget* is toborzóhelyül jelölték ki. Eskütelkor 20 pengő forint foglaltot kaptak a leendő honvédek. *Zalaegerszeg* városa ezt még fejenként 10 pengővel megtoldotta.

- *Keszthelyen* a Georgicon diákjaiból 24 fő azonnal belépett az önkéntes nemzetőrök közé, és vállalta a 3 évi szolgálatot.

Május 24. *Keszthelyen* a Georgicon hallgatói bejelentették az igazgatónak, hogy tömegesen a haza védelmére állnak. Az iskola tanári kara felmentette őket az év végi vizsgák alól, és kiadta a végzősök bizonyítványát. A fiatalok nagy része a nemzetőrségbe állt, és vonult később a Dráva mellé.

Június 15. A megye kilenc választókerületében országgyűlési képviselőket választottak. Egyhangú szavazással vagy közfelkiáltással került a pesti népképviselési országgyűlésre a *szentgróti* kerületből Deák Ferenc földbirtokos, a *csáktornyai* kerületből Glavina Lajos levéltárnok, a *keszthelyiből* Tolnay Károly főszolgabíró, a *baksaiból* Simon Pál ügyvéd, *Tapalcáról* báró Putheányi József földbirtokos, *Letenyéről* Horváth József földbirtokos és *Zalaegerszegről* Cserfán Sándor ügyvéd. Két kerületben több jelölt is volt. Az *alsólendvaiban* kettő: Gyika Jenő

és Horváth Péter. Mivel a választáson verekedés tört ki, a győztes Gyika Jenő lemondott, így pótválasztást kellett kiírni. *Kanizsán* a választás botrányba fulladt, három halottat és 18 súlyos sebesülte követelő véres verekedéssé *fajult*.

Június 24. A *lendvai* választókerületben a pótválasztáson Horváth Péter földbirtokos lett a képviselő.

Június 27. A *nagykanizsai* pótválasztáson a szavazókat katonaság fogta körül. A három jelölt közül (Babochay János, Chernel Ignác és Boja Gergely) Boja Gergely tanítóképző-intézeti tanár érte el a képviselőséghez szükséges szavazatokat.

- Csány László *Nagykanizsára* hívta a megyei tisztviselőket a nemzetőrség ügyének kimozdítása érdekében.

Júniusban is folytatódtak a parasztek földfoglalásai, pl.: *Garaboncon* és *Szemenyén*.

Július 10. Kossuth Lajos rendeletileg megszüntette a lottéria gyűjtőhelyeket.

Július 15. Csány László kiáltványt intézett a vármegye nemzetőreihez: „A haza veszélyben van!” Csány *Felsőszemenyén* felkereste a *Zalalövő* járásbeli gyakorlatozó nemzetőröket.

Július 16. Gasparich Márk táborigazgató a *Muraszemenye* melletti vöröskői erdőben táborigazgató misét tartott a *csörnyeföldi, dobri* és *szentkirályi* nemzetőröknek.

Augusztus 27. Bathiyány *Pápa, Vác, Szolnok* és *Arad* városokat jelölte ki az augusztus 1-3-i rendelet értelmében toborzott önkéntes nemzetőrség körületi gyülekezési helyéül. Egyben kinevezte az így létrejövő négy tábor honvéd őrnagy- és parancsnokait, (*Pápa*: Kosztolányi Móric; *Vác*: Ivánka Imre; *Szolnok*: Görgei Artúr; *Arad*: Máriássy János) és rendelkezett azok fegyver- és pénzellátásáról.

Augusztus 29. Szemere Bertalan belügyminiszter elrendelte a 19-22 évesek újonccsoszterítését. A nemzetőrök egész hónapban a Mura-Dráva mentén tartózkodtak.

Szeptember 10. Teleki Ádám kiűrtette a *Muraközt* és csapataival visszavonult *Keszthelyre*. Jellacic a határ átlépése előtt kiáltványt intézett a magyarokhoz: „*Midőn az országba lépek... azért teszem, mivel a békés megoldás eszköze ki van merítve.*”

Szeptember 10-ről 11-re virradó éjjel Jellacic a főerőkkel Varasdnál és *Perlaknál* átlépte a Drávát, elfoglalta a *Muraközt*.

Csány László még éjjel értesítette a betörésről Csillagh Lajos alispánt. Az ÁB felfegyverzett nemzetőreit a határra küldte. A *lövőiket Alsólendvára, az egerszegieket Letenyére, a kapornakiakat, szántóiakat és tapolcaiakat Kanizsára*.

A *muraszerdahelyi* hidat felgyújtották a magyarok a betörő horvátok elől, így *Alsólendvát* nem tudták elfoglalni.

Október 1. Horváth Vilmos meghirdette a népfelkelést Zalában. *Kanizsa* körül kb. 6000 nemzetőr állt szemben a városban állomásozó 2000 horvátal. Az önkéntes nemzetőrök között ott találjuk a későbbi 47. honvédszászlóalj katonáit, akiknek ez volt az első ütközetük.

Október 2-3. Nugent észrevette a készülő hadmozdulatokat, *Kanizsa* zsidótemetőjébe vonult, és a városra szegezte ágyúit. Erre a *kanizsaiak* - be sem várva a nemzetőrök támadását - önállóan elkezdték a harcot, leöldösték a városban fosztogató horvátokat. A félrevert harangok jeladására a nemzetőrök és a népfelkelők is támadásba lendültek. A négyórás harc „eredménye” 81 ellenséges halott lett. Zsákmányul esett 113 fogoly, 2 ágyú, rengeteg élelmiszer, ruha és fegyver. A horvátok egy része Nugent vezetésével áttörte a gyűrűt és visszavonult a *Muraközbe*.

Október 8. A lemondott Horváth Vilmos helyébe az OHB Cserfán Sándort nevezte ki kormánybiztosnak. Jellacic menekülő seregéből a megyén át távozókat a nemzetőrök fogták el.

Október 14. Cserfán Sándor futárt küldött *Veszprémbe* Perczel Mórhoz, hogy tisztítsa meg a Muraközt az ellenségtől. Közben Perczeit az OHB is a Muraközbe rendelte. Perczel lovasságát *Nagyvázsony - Kapolcs - Monostorapáti - Diszel* útvonalon előbb *Tapolcára*, majd innen *Edericsen* át Keszthelyre vezette. Gyalogságát *Veszprémből Balatonfüredre* küldte, ahonnan a Kisfaludy gőzös szállította őket *Keszthelyre*.

Közben a megyei ÁB - a köztelhiviselés elvét a gyakorlatban is bevezetve - az eddigi adómentes osztályra 120 ezer Ft-ot vetett ki. Az adó behajtása a szolgabírók kötelessége volt.

Október 15. Perczel négyezer fős seregével *Keszthelyről Kiskomáromba*, majd *Nagykanizsára* vonult. Itt csatlakozott hozzá a somogyi, soproni és zalai önkéntes nemzetőrökből álló zászlóalj.

Október 16. Perczel *Kanizsáról Kiskanizsán, Becsehelyen* és *Polán* át *Letenyére* tette át székhelyét, ahol az urasági kastélyban lakott. Első dolga volt visszafoglalni az ellenségtől a *letenyei* fahidat.

Október 17. Perczel két irányban indított támadást immár 6000 fős seregével a császári és a horvát haderők ellen. Ő Hadosán felé, Gáspár András pedig *Kottori* felé vult. Mindketten sikerrel jártak, 800 foglyot ejtettek, és az egyesült sereg *Csáktornya* felé menetelt. Dahlen seregét a Dráván túra üzték. Néhány nap alatt felszabadult a *Muraköz*.

November 2. A megyei ÁB 1350 főből álló önkéntes sereg kiállítását határozta el, és Perczel parancsnoksága alá rendelte. Ez lett az 56. zászlóalj.

A sáncok megerősítéséhez a *muraközi* táborba érkezett Gyulai Gaál Miklós tábornok.

November 8. A második bécsi forradalom leverése után három irányból készülődött a horvát és az osztrák hadsereg Perczelék megtámadására: *Légrádnál* Todorovif, Varasdnál Dahlen, *Friedaunál* (ma: Ormoz) Buits és Laval Nugent tábornagy csapatai gyülekeztek. Perczel - megelőzve az egyesített támadást - a legerősebb, Burits ellen indult. Szakadó esőben *Csáktornyát* elhagyva látszólag *Nedelic* felé meneteltek - a horvátokat megtévesztendő -, valójában azonban a stájerországi *Friedau* felé vonultak és bevették a várost. De az üldözést már nem tudták folytatni, mert félő volt, hogy a másik két ellenséges hadtest közben átkel a Dráván. A hadjárat mérlege 50-60 ellenséges, 1 magyar halott és 16 sebesült volt.

November 11. Perczel serege a folyók áradása miatt elhagyta a *Muraközt*. Miután átkeltek, a Murán a víz elsodorta a *letenyei* hidat. Perczel *Letenyén* ütötte fel főhadiszállását.

Az Országos Nemzetőrségi Haditanács tudatta, hogy a zalai önkéntes nemzetőrszászlóalj 47. számmal honvédszászlóaljává alakították át.

December 30. *Bagodot* is elfoglalták a császáriak. Csillagh Lajos első alispán az ellenség közeledésének hírére a jegyzővel és a megyei pénztárral együtt *Zalaapátiba* menekült.

December 31. Burits osztrák tábornok csapatai megszállták *Zalaegerszeget*. Még aznap levelet írt az elmenekült alispánnak, hogy január 1-jén a tisztviselőkkel együtt jelenjen meg előtte. Zalaegerszeg városától a fegyverek beszolgáltatását és 24 órán belüli hűségnyilatkozatot követelt.

1849

Január 1. *Keszthely* városát Dietrich csapatai foglalták el.

Január 13. Kanizsát Laval, Nugent és Dahlen csapatai szállták meg. A császári hadsereg beszállította magát a város

középületeibe, köztük a főgimnáziumba is. A templomtoronyra kitűzték a fekete-sárga lobogót. A *Muraközt Varasd* megyéhez csatolták.

Január 16. A császáriak új közigazgatást vezettek be, *Zala a soproni* katonai kerület része lett. A Dunántúl katonai parancsnoka ekkor Burits, akihez 9 vármegye tartozott. Windisch-Gratz *Veszprém* és *Zala* élére Fiath Ferenc császári és királyi kamarást nevezte ki királyi biztosnak, a polgári közigazgatás vezetésére.

Április 10. *Nagykanizsán* egy Kossuth-nótát éneklő kisleányt agyonlőttek az ott állomásozó császári és királyi katonák. Erre a város fellázadt, a helyőrség kénytelen volt a várost egy időre elhagyni.

A zendülést alig tudta lecsillapítani Albanich városbíró. Pár nap múlva Stillfried osztrák vezérőrnagy pár ezer katonával és 6 ágyúval bevonult *Kanizsára*.

Április 15. Csillagh Lajos alispán tudósította Fiathot a kanizsai gyermekgyilkosságról, aki az esetet jelentette Buritsnak *Sopronba*.

Május 5. Báró Dondorf - a *Zalaegerszegen* átvonuló császári királyi hadsereg parancsnoka - 500 Ft hadisarcot vetett ki a városra, mivel a templom tornyáról levették a fekete-sárga lobogót, és helyébe nemzeti színűt tűztek. A város ezt megtagadta, de a se- reget élelemmel ellátta.

Május 15. A *debreceni* országgyűlésen tartózkodó Cserfán Sándort a Szemere-kormány újból kinevezte Zala megye kormánybiztosává.

Május 17. Kossuth Lajos elrendelte a Dunántúlon a népfelkelés megszervezését.

Május 20. Stillfried csapatai éjjel elhagyták *Nagykanizsát* és a *Muraközbe* vonultak vissza.

Május 21. Albanich Flórián *kanizsai* városbíró Csillagh alispánt tudósította, hogy a császári katonaság elhagyta a várost.

Buda ostrománál a zalai 47. zászlóalj katonája, Püspöki Grácián elsőként tűzte ki a vár fokára a magyar zászlót.

Május 25-26. Cserfán Sándor kormánybiztos gőzhajón megérkezett a *keszthelyi* kikötőbe, ahol Laky Demeter üdvözölte. Az összesereglett nép kifejezte örömét a Habsburg-ház bukása és a magyar sereg győzelmei felett. Cserfán még aznap *Kanizsára* ment ahol szintén beszédet tartott a városháza erkélyéről. Beszámolt a hadihelyzetről, és május 31-re népgyűlést tartását rendelte el. Újból meghirdette a toborzást, mert az országnak újabb 50 ezres sereget kellett kiállítania.

Június 8. A *keszthelyi* premontrei gimnázium a magyar seregnek adott tűzifa árát felajánlotta a *Budánál* megsebesült honvédek megsegítésére. Az AB örömmel vette a nemes gesztust.

Június 10. Cserfán Sándor *Keszthelyről* küldte el jelentését a miniszternek: a Zala megyei közpénztárak üresek, töltnéyekről is kellene gondoskodni.

Június 17. Kolerajárvány tört ki *Sümege*n. A szegények között dúló járvány betegeinek az orvosság árát a megyei hadpénztárból próbálták kifizetni.

Június 23. Cserfán Sándor a *keszthelyi* Festetich uradalomhoz fordult kölcsönért. Mivel a kormány sem tudott segíteni az anyagi gondokon, a kormánybiztos a megyétől kérte, hogy gondoskodjon ágyúgolyók öntéséről.

Június 30. Cserfán Sándor a *Keszthelyen* tartott ÁB ülésen jelentette be, hogy 1849. július 16-ára népgyűlést tűzött ki. Ezen a

Függetlenségi Nyilatkozat kihirdetését, valamint a megyei bizottmány újjraalakítását tervezte.

Július 15. Dondorf 500 ezüst vérdíjat tűzött ki az elmenekült Cserfán Sándor kormánybiztos fejére és feloszlatta a megyei állandó bizottmányt.

Az ellenség *Kanizsát* is elfoglalta, Knezevich ezredes itt összpontosította csapatait.

A *Keszthelyen* rendkívüli ülést tartó Zala megyei állandó bizottmány felszólította a megye lakosságát a népfelkelésre. Kérte a lakosságot, hogy egy helyre gyűljenek össze, és legalább hat napi élelemmel lássák el magukat. Beillották a harangozást, csak ha az ellenség közeledik, akkor lehet harangzúgással jelt adni a felkelésre. Megszervezték, hogy a rablók ellen őrizzék a nép vagyonát.

A népfelkelők egy része *Kanizsa* és *Letenye* felé vonult.

Július 16. *Keszthelyen* és környékén gyülekezett a Cserfán Sándor által e napra meghirdetett népgyűlésre a tömeg. Közben *Vas megyéből* az osztrákok elől menekülők is ideértek. Noszlopy Gáspár *somogyi* kormánybiztos is a városba érkezett. A veszélytől felfűtött hangulatú nép meg akart lincselni egy nemzetőr tisztet. A verekedésben Meszlényi kapitány megsérült, a *keszthelyi* polgármester öt embert a rendkívüli bírósággal halálra ítéltetett.

Ugyanezen a napon *Kanizsára* tört be Noszlopy egyik huszárkapitánya csapatával, a város lakói erre szembefordultak a megszállókkal. Knezevich a tömeg közé lövetett, két halott és több sebesült lett az eredménye. A felkelt nép egy része ezután *Nagyrecse* és *Galambok* felé vonult, ahol a népfelkelést - a reménytelen helyzetben - Cserfán Sándor feloszlatta.

A *Keszthely* környéki népfelkelőket *Sármelléken* oszlatták fel, miután a népgyűlés elmaradt, a megyét újra megszálló osztrák csapatok túlereje miatt.

Július 19. A Knezevich mellé *Kanizsára* bevonuló Burits kiáltványban fordult Zala vármegyéhez: követelte a népfelkelés azonnali feloszlátását, küldjenek vármegyei tisztviselőt a seregéhez az élelmezés megszervezésére. *Kanizsa* városától pedig 50 ezer forint hadisarcot követelt a Noszlopy-huszárok akciója miatt, de Albanich városbíró eltérítette szándékától.

Július 23. Cserfán Sándor elhagyta a megyét, *Keszthelyről Tihanyba*, majd *Szántódra*, onnan *Szegedre* ment a kormány után. A megyét - leveléből tudható - Noszlopyra bízta.

Július 26. *Szegedről* jelentette Kossuth Lajosnak Stuller Ferenc kormányzóelnöki tanácsos, hogy „Zala vármegyének egész tisztviselősege jó *Szeged* felé”.

Augusztus 13. *Világosnál* a Görgei vezette feldunai hadsereg letette a fegyvert Rüdiger lovassági tábornok előtt. Itt kapitulált a 47. honvédszászlóalj is.

A *kanizsai* vásáron fellázadt a falusi nép, mivel nem tudott be- lenyugodni a Kossuth-bankók érvénytelenségébe. A várost megszálló Kulmer őrnagy eleinte elkobozta a magyar pénzeket, később - a vásáron kitört verekedést látva - engedte magánforgalomban a pénz elfogadását. Hamarosan azonban az egész megyében összegyűjtötték és elégették a Kossuth-bankókat. Augusztus 13-a után az osztrákok új közigazgatást vezettek be: Zala a *pécsi* polgári kerülethez tartozott, Somogglyal és Baranyával együtt.

Október 2. Komáromban letette a fegyvert a zalai 56. zászlóalj.

Október 10. Csány Lászlót, megyénk szülöttét - kivégezték *Pesten* az Újépületben.

Október 17. Megérkezett a hír a megyébe *Komárom* várának feladásáról. A bécsi kerületi hadifőparancsnokság köröztette a megyében a vár feladás hírért, és a Kossuth-bankók beállításáról szóló közleményt. Statáriumot hirdettek a megyében.

